

Назарець В. М.,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»

ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ АДРЕСОВАНОЇ ЛІРИКИ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ

Анотація. У статті досліджується роль П. Гулака-Артемівського й Т. Шевченка в розробці жанрового феномена адресованої лірики в українській поезії першої половини ХІХ ст. Адресована лірика розглядається як метажанрове утворення, що вбирає в себе поетичні жанри з підкресленою адресною настановою, інакше кажучи, жанри, у яких предметом зображення є комунікація з внутрішньотекстовим адресатом. Аналізуються жанрові форми адресованої лірики (послання, присвята й віршований лист), їхня типологія та поетика.

Ключові слова: адресована лірика, метажанр, жанрова форма, послання, присвята, віршований лист, адресна настанова, комунікація, автор, адресат.

Постановка проблеми. До нагальних питань українського літературознавства належить проблема дослідження жанрової специфіки української поезії. Бракує генетичних концепцій, які б узагальнювали основні закономірності її літературно-історичного розвитку, теоретичні механізми появи та подальшої художньої трансформації тих або інших поетичних жанрів.

Поряд із прибічниками теорії жанрової «атрофії» лірики все більше представників сучасного літературознавства схиляються до думки про те, що поетичний текст принципово не може існувати в позажанровому «вакуумі» (Г. Нудьга, А. Каспрук, М. Гнатюк, І. Волкова, М. Сулима, М. Бондар, Е. Соловей, О. Астаф'єв, М. Ткачук, М. Кодак, Ю. Ковалів, Ю. Клим'юк, О. Ткаченко, Л. Фрізман, І. Грінберг, Н. Лейдерман, В. Грехнев, С. Бройтман, В. Халізов, О. Зиринов, А. Боровська та ін.), відтак мову потрібно вести не про зникнення з літературно-історичної арени поетичних жанрів як таких, а про появу нових жанрових сполук – неканонічних жанрів і метажанрових утворень. Теоретичні питання типології й поетики подібних генетичних структур лише починають досліджуватись українським літературознавством, тому поле для наукових пошуків залишається все ще відкритим.

Мета статті полягає в дослідженні метажанрового утворення «адресована лірика», зокрема ролі, яку відіграла в становленні цього жанрового феномена поетична творчість П. Гулака-Артемівського, Т. Шевченка, поетів-романтиків, реалістів і модерністів ХІХ–ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адресована лірика – це метажанрове утворення, що вбирає в себе поетичні жанри з підкресленою адресною настановою, інакше кажучи, жанри, у яких предметом зображення є комунікація з внутрішньотекстовим адресатом. До жанрових форм адресованої лірики належать послання, присвята й віршований лист.

Найбільш давні зразки українських літературних адресованих поетичних текстів виявлено в поезії ХVІ ст., зокрема у творчості Павла Русина: «До книжечки», «До лінивих»,

«До благочестивих», «До иноков русских», «До Станіслава Турзо», «До Подільського краю син його промовляє» тощо. Друга половина ХVІ–ХVІІ ст. представлена написаними в епістолярній формі віршованими творами Христофора Філалета («Книжечка до минаючих мовить»), І. Величковського («Вірші до Лазаря Барановича», «Вірші до Івана Самойловича», «Вірші на герб Ясинських», «Вірші до зображення Богородиці», «Преподобному Антонію Печерському», «Світлому Дамаскину вірші» тощо).

До прийомів художньої адресації звертався у своїй поетичній творчості й Ф. Прокопович: «Феофан архієпископ новгородский к автору сатиры», «Прочь уступай, прочь», «К Луке и Варлааму Кадецким», «К лихорадке в лихорадке», «К Селию» тощо. Численні зразки стилістичних прийомів «зверненого слова» знаходимо в збірці Г. Сковороди «Сад божественних пісень» (пісні 1–4, 6, 13, 18–19, 21, 23–24, 26–29) та у віршах, що не увійшли до цієї збірки: «O delicati blanda etc», «In natalem Jesu», «На день народження Василя Томари, хлопчика 12 років», «На день народження білгородського єпископа», «Про святу вечерю, або про вічність» тощо.

Справжнім фундатором адресованої лірики в українській поезії варто визнати П. Гулака-Артемівського. Після переїзду до Харкова в 1817 р. він написав твір «Справжня Добрість (Писулька до Грицька Пронози)», яким фактично й започатковував українську адресовану лірику. Одна з небагатьох дослідниць української адресованої лірики Н. Чамати визнає: «Твори Гулака-Артемівського – перехідний етап від класицистичного дидактичного послання до дружнього послання – жанрової форми, виробленої у російській преромантичній та романтичній поезії кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., що широко ввійшла до неї, набула розвитку і в українській поезії. Його перше послання «Справжня Добрість (Супліка до Грицька Пронози)», 1817 р., – своєрідний синтез ознак цих двох модифікацій жанру послання. Від класицистичного послання твір успадкував «високий» (філософський) зміст, єдність теми, що утримується протягом усього (в даному разі великого за обсягом) вірша, дидактично-моралізаторський пафос (він постає на тлі жартівливої, бурлескної манери викладу). З традицією дружнього послання пов'язано введення до вірша на місце адресата – особи лише названої, або збірною образу адресата дидактичного послання адресата-співрозмовника, конкретної людини з індивідуальною характеристикою, особи, яку з автором поєднують стосунки взаєморозуміння та приязні (хоча й повного відчуття адресата поки що не досягнуто), а також розкутість та свобода викладу» [5, с. 137–138].

Можемо стверджувати, що П. Гулак-Артемівський був фундатором одразу всіх трьох жанрових форм адресованої лірики та багатьох їхніх тематичних різновидів.

Передусім П. Гулак-Артемівський започаткував в українській поезії громадянське послання з дидактичною настановою («Справжня Добрість (Писулька до Грицька Пронози)», «Супліка до Грицька Квітки», «До Пархома»). Як і «Справжня Добрість», «Супліка до Грицька Квітки» має дидактичну адресну настанову, спрямовану на популяризацію програмних просвітницьких ідеалів. Два твори П. Гулака-Артемівського, об'єднані загальною назвою «До Пархома», є жартівливими переробками од Горація. Перша поезія, як зазначено в епіграфі, – це переробка оди «До Деллія» (кн. II, ода 3), а друга – «До Левконої» (кн. I, ода 2). Поет трансформує зміст оди Горація, пристосовуючи його до історичних умов сьогодення й, зокрема, контексту просвітницької програми, речником якої він себе вважав. У цих поетичних переробках, як і в більш ранньому перекладі оди Горація «К Цензорину», поет вільно поводиться з текстами свого попередника, насичує їх реаліями місцевого побуту й фольклорними елементами. У дусі класицистичного стоїцизму П. Гулак-Артемівський закликає до терпіння, поміркованості, покори долі, а водночас у гумористичних тонах проголошує постулати епікурейства.

П. Гулак-Артемівський започаткував в українській адресованій ліриці й таку жанрову форму адресованої лірики, як віршований лист, зокрема такий його тематичний різновид, як лист інформаційного типу («В Полтаву, моеї милої Полинашке»).

У поетичному доробку П. Гулака-Артемівського наявна й така жанрова форма адресованої лірики, як присвята, зокрема ситуативний її тематичний різновид. Одним із перших зразків ситуативної присвяти у творчості П. Гулака-Артемівського є вірш «До О. Курдюмова»:

*Здоров був з празником, мій любий Олексію!
Сказав би віри тобі, та, далєбі, не вмію.
Нехай святиться твій, Олексю, сей деньок;
Пий за здоров'ячко горілку та медок.
Що вип'єш, то твоє. Пий поти, поки п'ється!
Ось бач, – мені і лють, та ба! уже не летється!* [3, с. 29].

Ситуативність присвяти, реалізованої в адресній настанові вірша, мотивована тим, що вірш є продовженням тексту листа П. Гулака-Артемівського до свого близького знайомого О. Курдюмова: «Целую Вас сердечно, любезнейший Алексей Емельянович! У меня сейчас почти был Евграф Матвеевич. Он мне намекнул что-то об Алексее. Я к святым – и вижу, что в самом деле вас надобно поздравить. Но горе мне! Не могу лично исполнить столь приятный для меня долг: четыре недели прошло уже, как жестокая болезнь приковала меня к постели» [3, с. 141].

У своїх наступних поетичних спробах П. Гулак-Артемівський створює ще низку присвят ситуативного типу: «На смерть Н.А. Купчинова», «Моїй жінці (На вечір з танцями у нас 12 січня 1856 року)», «Сыну моему (при посилке ему в С.Петербург делового портфеля)», «Ее сиятельству графине А.А. Г-вой» (присвята до перекладеної П. Гулаком-Артемівським із польської мови «каледонской повести» (шотландської) «Бен-Грианан»), «В Полтаву до любої моєї Апполінарії (з приводу її забутої муфти)». Прикметною в аспекті ситуативності є авторська примітка, збережена в автографі, подарованому в 1856 р. А. Станіславському: «Мать, осмотревшись в Полтаве, что дочь не взяла с собой своей нарядной муфты, была в отчаяньи и – давай писать и умо-

лять, чтобы я поскорее выслал заветную муфту. Муфта не послана, и дело обошлось как нельзя лучше» [2, с. 559].

Варто зазначити й внесок у розвиток жанрових форм адресованої лірики Т. Шевченка. Тематичний різновид громадянського послання з компліментарною настановою в українській поезії, очевидно, першим увів Т. Шевченко віршем «На вічну пам'ять Котляревському». У творі, написаному під безпосереднім враженням від звістки про смерть українського поета і драматурга І. Котляревського, молодий Т. Шевченко високо поціновує творчість І. Котляревського, підносить його як національного й народного поета, співця України.

Зачинателем компліментарного тематичного різновиду послання, крім Т. Шевченка, в українській поезії також був П. Гулак-Артемівський («На победы русских над турками, одержанные генерал-майором Андронниковым в Азии 14-го и вице-адмиралом Нахимовым 18 ноября 1853 г. на порте Синопа», «На разбитие генерал-адъютантом Бебутовым 19 ноября 1853 г. в Азии 36-тысячного турецкого корпуса, состоявшего под начальством Абди-паши. Послание П.И. Лонгиновой в ответ на ее записку с первым известием об этой победе»).

Т. Шевченкові, очевидно, належать й перші зразки громадянського послання з інвективною настановою. Йдеться про такі поезії цього автора – «П. С.» і «Якби-то ти, Богдане п'яний...»:

*Оце ледацо. Щирий пан,
Потомок гетьмана дурного,
І презавзятий патріот;
Та й християнин ще до того.
У Київ їздить всякий год,
У світі ходить меж панами,
І п'є горілку з мужиками,
І вольнодумствує в шинку* [6, с. 97].

П. С. – це ініціали Петра Петровича Скоропадського, чернігівського поміщика, власника села Григорівна Конопольського повіту, Чернігівської губернії. П. Скоропадський був відомим як кріпосник-фарисей, що проголошував себе лібералом і українофілом. Т. Шевченко зустрічався з ним, очевидно, у 1843 р. в знайомих на Чернігівщині й Полтавщині, імовірно, разом із М. Маркевичем приїжджав до нього в Григорівну. Неоднозначним було ставлення Т. Шевченка до постаті відомого державного діяча, полководця, гетьмана України Б. Хмельницького. Поет високо оцінював останнього як одного з «праведних гетьманів», «славного Богдана» («Гайдамаки»), слідом за народними думами називав його «козачим батьком». Водночас Т. Шевченко дорікав Хмельницькому за те, що після його смерті укладену ним угоду російський царизм використав для посилення гніту в Україні та знищення її автономії. Оцінка Хмельницького у вірші «Якби-то ти, Богдане, п'яний...» детермінована гнітючими враженнями від перебування в Переяславі в серпні 1859 р., під час вимушеного повернення заарештованого поета з Києва до Петербурга.

*Якби-то ти, Богдане п'яний,
Тепер на Переяслав глянув!
Та на замчище подививсь!
Упився б! здорово упився!
І препрославлений козацький
Розумний батьку!.. і в смердячій*

Жидівській хаті б похмеливсь

Або б в калюжі утопивсь,

В багні свинячим [6, с. 308].

Разом із П. Гулаком-Артемівським і Є. Гребінкою Т. Шевченко залишає в українській поезії перші зразки дружнього послання: «Н. Маркевичу», «Гоголю», «Згадайте, братія моя...», «А.О. Козачковському», «N. N. («Така, як ти, колись ліля...»)), «Н. Т.».

Зразком дружнього послання в поезії Є. Гребінки є вірш «Приятелю», у поетичному доробку П. Гулака-Артемівського – твір «До Варки». Крім того, П. Гулак-Артемівський у вірші «Щокотусі» започатковує такий тематичний різновид дружнього послання, як жартівливо-іронічне послання. У цьому вірші П. Гулак-Артемівський висміяв начальницю Полтавського інституту шляхетних дівчат Холмську. У листі до М. Лонгінова від 13 лютого 1852 р., навівши уривок із цього вірша в дещо іншій редакції, поет писав про неї: «У нас она постоянно слывет под фирмою нечесанной чушки и задрипанки Химки, или Химки-брехливки. Никто лучше ее не олицетворяет хохлацкой поговорки: «Брехати – не ціпом махати!»...» [3, с. 146].

З іншого боку, наявність елементів дружнього послання жартівливого типу спостережено вже й у відомій «Пісні на новий 1805 год пану нашому і батьку князю Олексію Борисовичу Куракіну» І. Котляревського.

Т. Шевченко утверджує в українській адресованій ліриці й два інші тематичні різновиди послання – родинне й любовне.

Зразком родинного послання є вірш «Сестрі», адресований рідній сестрі поета Ярині Григорівні Бойко, яка на той час, як і всі родичі поета, ще залишалася кріпачкою поміщиці В. Фліорковського.

Першою спробою любовного послання в українській поезії називають вірш П. Гулака-Артемівського «До Любки». Цей твір як переклад оди Горация «До Хлої» не є повністю оригінальним, а відтак його адресну настанову варто визнати доволі умовною, позбавленою потенційно притаманного любовній ліриці контексту біографічності. Першими повноцінними зразками любовного послання в українській адресованій ліриці можна вважати вірші Т. Шевченка, присвячені його нареченій Ликері Полусмаковій, – «Ликері» і «Л.».

Значним був внесок у розробку та розвиток жанрів адресованої лірики українських поетів-романтиків. Так, поезіями Є. Гребінки «Скала», «Кукушка», «Степь»; О. Корсуна «Дорошенка»; Я. Щоголева «На згадування Климівського», очевидно, започатковано такий жанровий різновид адресованої лірики, як асоціативна присвята. Саме у творчості поетів-романтиків апробовано також інтроспективну присвяту (І. Вагилевич «Туга»). Поети-романтики поглибили й урізноманітнили комплекс тематичних мотивів та інших жанрових різновидів адресованої лірики, як-от: громадянське послання з компліментарною настановою (О. Афанасьєв-Чужбинський «Над гробом Т. Г. Шевченка»; М. Устиянович «Згадка за Маркіяна Шашкевича во вічну його пам'ять», «До перемишлян»; А. Могильницький «Ученим членам руської трійці» та ін.), громадянське послання з дидактичною та інвективною настановою (Є. Гребінка «Приятелю»; М. Шашкевич «Слово до читателів руського язика»; М. Устиянович «Одвіг многим»), дружнє послання на елегантній основі (Є. Гребінка «Утешение»; О. Афанасьєв-Чужбинський

«Шевченкові», «Товаришеві», «Є.П. Гребінці»; О. Корсун «До Шевченка»; Я. Головацький «Братові з-за Дунаю»; М. Устиянович «Побратимові в день імені его» та ін.), родинне та любовне послання (М. Шашкевич «Син любимому отцю», «До милої»; В. Забіла «До невірної»; М. Устиянович «До неї – безнадійної» та ін.).

Над подальшим розвитком і збагаченням жанрових форм адресованої лірики працювали також представники й української поезії другої половини XIX – початку XX ст., які послуговувалися всіма жанровими формами адресованої лірики, розробленими їхніми попередниками. Крім того, автори народницької поезії започаткували різновид громадянського послання – послання з декларативною настановою (П. Грабовський «До сіячів», «До українців», «До товариства», «До галичан», «Борцєві», «До дітей», «Не лякайтесь, брати мої, моря...», «Уперед»; Б. Грінченко «До праці», «Годі!», «Подивись», «Маніфест»; М. Кононенко «Товаришам-тарасівцям», «Велика війна 1914 року» та ін.), який використовували як рупор агітаційного впливу на широку читацьку аудиторію:

Не лякайтесь, брати мої, моря,

Будем сміливо вкупі пливти;

Хоча б, опріч розпуки та горя,

Не судилось нічого знайти!

Годі ждати за труд свій подяки,

Чи шукати блискучих вінків.

Жваво, жваво насупроти мряки!

Ззуба – жереб справжніх вояків [1, с. 380].

Очевидно, саме І. Франко одним із перших увів в українській адресованій ліриці жанрову форму латентної присвяти (наприклад, у творі «Сідоглавому»). Х. Алчевська («Посвята А. Кримському», «П-ому», «Липнева ніч») та інші поети рубежу століть працювали над розробленням інтроспективної присвяти, до якої досить нечасто вдавалися їхні попередники. Особливої популярності в означений період набула також така жанрова форма адресованої лірики, як віршований лист. Продовжуючи традиції П. Гулака-Артемівського, І. Франко, Леся Українка, П. Грабовський, Х. Алчевська, М. Вороний, П. Карманський, О. Луцький, Б. Лепкий, О. Олень та ін. розробляли структурно-семантичні параметри віршованого листа інформативного типу, а Х. Алчевська («Всю ночь прорыдаю я готова...») і Дніпрова Чайка («Прийнявши лист від Ф.») започаткували в адресованій ліриці віршований лист іншого – рефлексивного – типу.

Зацікавленість українських поетів жанровими формами адресованої лірики в другій половині XIX ст. зумовила численні спроби їхньої циклізації. Першими такими спробами є цикли адресованих творів, написаних Л. Глібовим («Присвяти», «Тости-відповіді Л. Глібова на ювілейному обіді в п'ятдесяті роковини його літературної діяльності») і К. Білиловським («Ольга»).

Спроби циклізації жанрових форм адресованої лірики зустрічаємо й у творчості багатьох інших українських поетів XIX і XX ст., зокрема у творчому доробку П. Грабовського «Сумні співи»; І. Франка «Знайомим і незнайомим»; Х. Алчевської «Ганна, «Моему краю»; Б. Лепкого «Велетам»; М. Вороного «За брамою раю», «De mortuis»; С. Чарнецького «До неї»; М. Рильського «Три листи»; С. Черкасенка «Моїй коханій Жені»; М. Зерова «Класики»; В. Бобинського «Чорнозем»; П. Воронька «Вінок друзям»; Є. Маланюка

«Три присвяти»; М. Нагнибіди «Посвяти»; І. Калинця «Тріолети і ритурнелі з присвятами собі, рідним, друзям і знайомим», «Віршові надписи»; Б. Кравцева «Вервиця (Мой Сольвейг)»; І. Світличного «Персоналії і посвяти»; В. Коломійця «Іронічні присвяти»; Б. Олійника «Чотири посвяти безсмертним»; М. Палієнка «Свята пора Кобзаря»; А. Мойсієнка «Чотири присвяти»; С. Майданської «Епістоли»; Б. Щавурського «Жменька елегій до приятеля у Нью-Йорку» та ін.

Циклами віршованих листів є твори П. Карманського «Галицькі листи»; А. Малишка «Листи на світанні»; С. Крижанівського «Листи до коханої»; Л. Полтави «Листи до Адама Міцкевича», «Листи до батька в Сибір»; І. Калинця «Полум'яні послі (Листівки з трояндами для жінок-політ'язнів)», «Листівки»; В. Базилевського «Листування Гая Валерія Катутла Веронського»; Р. Бабовала «Листи до коханок»; О. Ірванця «Листи з Олександрії»; Ю. Андруховича «Листи в Україну»; В. Неборака «Листи, знайдені у пляшці з-під львівського пива»; Ю. Буряка «Листи до Вальгія. З Горация»; М. Боднара «Вісім історій, що їх розповіла Макаролька в листах із Києва» та ін.

Прикметним є використання, так би мовити, протилежного явищу поетичної циклізації прийому фрагментаризації, тобто авторської стилізації під незавершеність, неповноту твору. Здебільшого вказівку на фрагментаризованість твору може бути передбачено в його заголовку, як-от: Леся Українка «Уривки з листа», «Ворогам (Уривок)»; Х. Алчевська «Из письма»; О. Олесь «З листа», «Лист до Рильського (Закінчення)»; О. Стефанович «З листа»; С. Гординський «Лист з Парижа (уривки)»; Б. Нечерда «Про ніч, коли... (з листів до Ніни)» та ін.

Розвиток адресованої лірики на означеному хронологічному зрізі передбачає також урізноманітнення моделей її композиційної організації. Композиційні структури адресованої лірики в українській поезії XIX–XX ст. представлено й великими (інколи з надзвичайно складною внутрішньою архітектонікою): І. Вагилевич «Станси до М.З.»; В. Забіла «До коня»; П. Куліш «До Тараса на небеса»; Є. Маланюк «Послання»; Б.-І. Антонич «До музи»; та ін.), і середніми (Дніпрова Чайка «Святим просвітачам люду слов'янського Кирилові та Мефодієві»; С. Руданський «Ти не моя»; І. Багрянний «Товаришам»; А. Малишко «Франкові» та ін.), і малими (О. Стефанович «О. Ольжичеві»; Є. Фомін «Матері»; М. Вінграновський «Прилетіли коні – ударили в скроні... (Павлові Загребельному)» та ін.) структурними формами. Очевидно, найменшою є, за авторським визначенням, «міні-мініатюра» О. Ірванця «Звернення поета до співвітчизника, як до рівного собі»:

*І ти, п'яндиго,
Кольору індиго... [4, с. 99].*

Цікавим художнім явищем в українській поезії XIX–XX ст. є феномен жанрового синтезу творів адресованої

лірики з іншими, певною мірою канонічними, жанровими формами: 1) фольклорними, або такими, які викликають асоціації з уснопоетичними творами (молитва, колискова, веснянка, дума, замовляння, колядка); 2) жанрами, стилізованими під пісенні форми (пісня, романс, реквієм, альба, гімн, дифірамп, марш, серенада, ноктурно, кантата, соната, прелюд, етюд, інтермеццо, блюз); 3) власне літературними формами (елегія, епіграма, епітафія, мадригал, ода, памфлет, пародія, станси).

Загалом аналіз художніх тенденцій генологічного розвитку жанрових форм адресованої лірики дає підстави стверджувати про те, що ці ліричні форми з огляду на сприятливий ґрунт набули значної поширеності в українській поезії XX ст. і (що, очевидно, і зумовило їхню популярність) відзначалися надзвичайною гнучкістю й продуктивністю в аспекті стилізації, можливості творення генологічних поєднань з іншими ліричними жанрами. Спектр художніх «експериментів» (тобто синтезу адресованої лірики з іншими ліричними жанрами), започаткованих в українській поезії XIX ст., у XX ст. значно розширено – до охоплення (практично) всіх тематичних різновидів жанрових форм адресованої лірики.

Висновки. Отже, поряд із традиційними формами інтроспективної лірики, починаючи з першої половини XIX ст., в українській поезії з'являються перші зразки адресованої лірики, започатковані поетичною творчістю насамперед П. Гулака-Артемівського й Т. Шевченка. Основні жанрові тенденції, які характеризують подальші етапи художньої еволюції жанрових форм адресованої лірики, пов'язані насамперед із розвитком, кількісним і якісним збагаченням тематичних різновидів адресованої лірики, форм їхнього індивідуально-стильового та сюжетно-композиційного вияву, розширенням спектру суб'єктних форм вираження свідомості адресанта (ліричне «я», ліричний герой, персонажі ролівої лірики), а також потенційного кола його адресатів (конкретно-індивідуальний, узагальнений, умовний адресат).

Література:

1. Грабовський П.А. Зібрання творів : у 3 т. / П.А. Грабовський. – К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1959. – Т. 1. – 1959. – 688 с.
2. Гулак-Артемівський П.П. Поетичні твори. Повісті та оповідання / П.П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка. – К. : Наукова думка, 1984. – 607 с.
3. Гулак-Артемівський П.П. Твори / П.П. Гулак-Артемівський. – К. : Дніпро, 1978. – 160 с.
4. Ірванець О. Мій хрест / О. Ірванець. – Х. : Фоліо, 2010. – 122 с.
5. Чамата Н.П. Жанр послання в українській поезії першої половини XIX ст. / Н.П. Чамата // Другий міжнародний конгрес українців. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1993. – С. 137–138.
6. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: у 6 т. / Т.Г. Шевченко. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 2 : Поезія 1847–1861. – 2003. – 784 с.

Назарец В. П. Жанрово-тематические тенденции развития украинской адресованной лирики XIX–XX веков

Аннотация. В статье исследуется роль П. Гулака-Артемовского и Т. Шевченко в разработке жанрового феномена адресованной лирики в украинской поэзии первой половины XIX в. Адресованная лирика рассматривается как метажанровое образование, которое вбирает в себя поэтические жанры с подчеркнутой адресной установкой, иначе говоря, жанры, в которых предметом изображения выступает коммуникация с внутритекстовым адресатом. Анализируются жанровые формы адресованной лирики (послание, посвящение и стихотворное письмо), их типология и поэтика.

Ключевые слова: адресованная лирика, метажанр, жанровая форма, послание, посвящение, стихотворное письмо, адресная установка, коммуникация, автор, адресат.

Nazarets V. Genre and thematic tendencies of Ukrainian addressed lyrics of XIX–XX centuries development

Summary. The role of P. Hulak-Artemovs'kyi and T. Shevchenko in development of the addressed lyrics genre phenomenon in Ukrainian poetry of the first half of XIX c. is investigated. Addressed lyrics is considered as the genre formation which includes poetic genres with underlined addressed direction, in other words, the genres where communication with the internal text addressee appears as the subject of image. The genre forms of addressed lyrics (message, dedication and a letter, written in verse), their typology and theory of poetry are analysed.

Key words: addressed lyrics, genre, genre form, letter, dedication, versified letter, addressed direction, communication, author, addressee.